

Η θεώρηση του Μεγάλου Βασιλείου για το Μοναχισμό (Κωνσταντίνος Κόττης, Θεολόγος)

/ Πεμπτουσία

2.1. Απέναντι στις διάφορες μορφές του μοναχισμού:

Ο Βασίλειος γρήγορα ασπάσθηκε την ιδέα της έμπρακτης καλλιέργειας της προς τον Θεό αγάπης και ακολουθίας: Πίστευε πως η αγάπη αυτή αποτελεί σπερματικό λόγο, ο οποίος δεν διδάσκεται. Πλην όμως καλλιεργείται, ενώ ολοκληρώνεται με διττή προσφορά: προς τον Θεό και προς τον πλησίοντα [6]. Πίστευε πως ο κοινοβιακός μοναχισμός είναι ο πλέον αρμοστός στην φύση του ανθρώπου. Ακολουθώντας την ελληνική φιλοσοφία, δίδασκε πως η φύση του ανθρώπου δεν είναι μοναστική αλλά κοινωνική. Η προσωπική αυταπάρνηση υπέρ Χριστού, προϋποθέτει παντελή λήθη των παρελθόντων. Ασφαλώς αυτό επιτυγχάνεται με την ιερά αφιέρωση, έξω, όμως, από το κοινοβιακό σύστημα, δεν υπάρχει πλησίον και άρα δεν υποστηρίζεται η σχετική αγάπη, ο έλεγχος, αλλά και η αλληλοσυμπλήρωση δια της πληθούς των χαρισμάτων [7]. Ο Βασίλειος, πάντως, άσκησε και αγάπησε τον ερημιτισμό [8]. Ωστόσο αντιλήφθηκε πως αυτή η μορφή,

δεν υποστηρίζει τα παραπάνω.

2.2. Μοναχική ακτημοσύνη και κοινοκτημοσύνη:

Στον μοναχισμό του κυριάρχησε η ακτημοσύνη και κοινοκτημοσύνη. Όπως σχολίασε ο Γρηγόριος Θεολόγος, δημιούργησε το συγκρότημα του, δεχόμενος να στερηθεί, αυτά με τα οποία κάποτε διέπλεε ανάλαφρα την θάλασσα της ζωής [9]. Κινούμενος βιβλικά, υποστήριζε πως λαμβάνοντας κάποιος το μοναχικό σχήμα, όφειλε την όποια περιουσία διέθετε, όχι να την αφήσει αδιάκριτα στους συγγενείς, αλλά να εφαρμόσει με διάκριση την φιλανθρωπία [10]. Σε καμία περίπτωση δεν επιτρέπονταν κατοχή πέραν των δύο χιτώνων, ενώ καθιερώθηκε η χρήση ζώνης [11].

2.3. Τόποι προς ίδρυση Μονών και ο Προεστός:

Ο Βασίλειος είχε συγκεκριμένη άποψη για το που έπρεπε να χωροθετούνται οι προς ίδρυση Μονές. Έτσι προέκρινε, σχετικά, τοποθεσίες κοντά αλλά όχι εντός κατοικημένων περιοχών. Δεν υπήρχαν ιδιαίτερες περιφράξεις όπως στο Παχώμιο. Έτσι υπήρχε επικοινωνία για τους πνευματικούς και ενίσχυση για τους πρακτικούς [12]. Όλα αυτά οργανώθηκαν με βάση έναν προγραμματισμό για πολύ μικρότερες αδελφότητες, σε σχέση με αυτές του Παχωμίου.

2.4. Προεστός και υπακοή:

Ο προεστός μεν ηγεμόνευε, ωστόσο δεν διορίζονταν από τον επίσκοπο, αλλά εκλέγονταν από την αδελφότητα [13]. Το μοναχικό πολίτευμα είναι μοναρχικό και όχι δημοκρατικό. Έπρεπε κατά συνέπεια να υπάρχει προηγούμενος ως αντικαταστάτης, και όχι επιτροπές αποφάσεων σε περίπτωση απουσίας. Η αρχή της υπακοής, όπως και στον Παχώμιο αποτελούσε θεμέλιο λίθο, για την οποία, μάλιστα, αναγνώριζε τρία κίνητρα [14]. Όριζε την οσιότητα, ως την υπακοή στους ανωτέρους, στον προεστό, στον Θείο Νόμο [15]. Η υπακοή, πάντως, δεν ήταν απολύτως τυφλή. Οι λοιποί προεστώτες ήλεγχαν τον επικεφαλής προεστό και λειτουργούσε σύναξη αυτών, σε ορισμένο καιρό και τόπο (όπως και στον Παχώμιο) [16]. Γενικά, πάντως, ο εκάστοτε ελεγχόμενος μπορούσε αυτοπροσώπως ή δι' αντιπροσώπων να εκφράσει τις αντιρρήσεις του [17]. Πίστευε πως ο προεστός ως απολογούμενος στο Θεό για κάθε ψυχή, έπρεπε να γνωρίζει και τα κρυπτά της καρδιάς των μοναχών [18]. Θεωρούσε κεφαλαιώδες ζήτημα την απόρριψη των πολλών πνευματικών αδελφοτήτων εντός της ίδιας μονής [19]. Αναμφίβολα ο Βασίλειος δεν ενέκρινε τον εντός της αδελφότητας ιδιωτικό βίο [20].

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

6. «Αδίδακτος μεν η προς τον Θεόν αγάπη. Ούτε γαρ φωτί χαίρειν, και ζωής αντιποιείσθαι παρ' άλλου μεμαθήκαμεν, ούτε το αγαπάν τους τεκόντας η θρεψαμένους έτερος εδίδαξεν. Ούτως ούν, η και πολύ μάλλον του θείου πόθου ουκ έξωθέν εστιν η μάθησις· αλλ' ομού τη συστάσει του ζώου του ανθρώπου φημί, σπερματικός τις λόγος ημίν εγκαταβέβληται οίκοθεν έχων τας αφορμάς της προς το αγαπάν οικειώσεως. Όνπερ το διδασκαλείον των εντολών του Θεού παραλαβόν, γεωργείν μετ' επιμελείας, και εκτρέφειν μετ' επιστήμης, και εις τελείωσιν άγειν Θεού χάριτι πέφυκεν. Διό και ημείς, την σπουδήν υμών ως αναγκαίαν τω σκοπώ αποδεξάμενοι, Θεού διδόντος, και υμών εν ταίς προσευχαίς συναντιλαμβανομένων ημίν, τον εγκεκρυμμένον υμίν σπινθήρα του θείου πόθου κατά την ενδεδομένην ημίν διά του Πνεύματος δύναμιν διεγείρει σπουδάσομεν. Ειδέναι μέντοι χρη, ότι τούτο εν μεν έστι το κατόρθωμα· δυνάμει δε πάσης ενεργητικόν και περιεκτικόν εστιν εντολής. Ο γαρ αγαπών με, φησίν ο Κύριος, τας εντολάς τας εμάς τηρήσει· και πάλιν, ότι Εν ταύταις ταίς δυσίν εντολαίς όλος ο νόμος και οι προφήται κρέμανται», Βασίλειος Καισαρείας, Κεφάλαια των κατά πλάτος όρων, PG31, 908C-909A.

7. «ούτω και εν τη μονήρει ζωή και το παρόν ημίν άχρηστον γίνεται, και το ελλείπον απαραμύθητον, του δημιουργού Θεού ορίσαντος χρήζειν ημάς αλλήλων, καθώς γέγραπται, ίνα και συναπτώμεθα αλλήλοις. Άνευ δε τούτου και ο της αγάπης του Χριστού λόγος ουκ επιτρέπει το ίδιον σκοπείν έκαστον. Η αγάπη γαρ, φησίν, ου ζητεί τα εαυτής. Ο δε αφιδιαστικός βίος ένα σκοπόν έχει, την οικείαν εκάστου των χρειών θεραπείαν. Τούτο δε προδήλως μαχόμενόν εστι τω της αγάπης νόμω, ον ο Απόστολος επλήρου, μη

ζητών το εαυτού συμφέρον, αλλά το των πολλών, ίνα σωθώσιν. Έπειτα εν τω καταχωρισμῷ ουδέ το ελάττωμα ραδίως έκαστος το εαυτού επιγνώσεται, ουκ έχων τον ελέγχοντα αυτόν, και εν πραότητι και ευσπλαγχνία επανορθούμενον. Έλεγχος μεν γαρ και παρά εχθρού πολλάκις αν γένοιτο θεραπείας επιθυμίαν εμποιών τω ευγνώμονι· θεραπεία δε αμαρτήματος επιστημόνως παρά του ειλικρινῶς αγαπήσαντος κατορθούται. Ο γαρ αγαπών, φησίν, επιμελῶς παιδεύει. Ον επί της μονώσεως ευρείν άπορον, μη προενωθέντα κατά τον βίον· ώστε συμβαίνειν αυτώ το ειρημένον εκείνο· Ουαί τω ενί, ότι εάν πέση, ουκ έστιν ο εγείρων αυτόν...Ούτε γαρ τω δοξαζομένω συγχαίρειν, ούτε συμπάσχειν δυνατόν τω πάσχοντι, εν τη διαστάσει του βίου, ου δυναμένου κατά το εικός εκάστου γινώσκειν τα του πλησίον...Είτα και ενός μη εξαρκούντος υποδέξασθαι πάντα τα πνευματικά χαρίσματα, αλλά κατά την αναλογίαν της εν εκάστῳ πίστεως, της επιχορηγίας του Πνεύματος γινομένης, εν τη της ζωής κοινωνία, το εκάστου ίδιον χάρισμα κοινόν των συμπολιτευομένων γίνεται...Ο μεν ούν καθ' εαυτόν ζων εν τυχόν έχει χάρισμα, και τούτο άχρηστον ποιεί διά της αργίας, κατορύξας εν εαυτώ· όπερ ηλικον έχει κίνδυνον, ίστε πάντες οι ανεγνωκότες τα Ευαγγέλια· εν δε τη των πλειόνων συμβιώσει και του ίδιου απολαύει, πολυπλασιάζων αυτό τη μεταδόσει, και τα των άλλων ως εαυτού καρπούται», Βασίλειος Καισαρείας, Κεφάλαια των κατά πλάτος όρων, PG 31, 928D-932B.

8. «μέγιστον όφελος ημίν η ερημία παρέχεται, κατευνάζουσα ημών τα πάθη», Βασίλειος Καισαρείας, Επιστολαί, Β' Γρηγορίῳ εταίρω, PG 32, 225B-C. Βλ. και Γ. Φλωρόφσκυ, «Ο Άγιος Βασίλειος και Μοναχισμός», στο Οι Βυζαντινοί Ασκητικοί και Πνευματικοί Πατέρες. Μεταφρ.-σημ. Παναγιώτης Πάλλης (Θεσσαλονίκη: Π. Πουρναρά, 1992), 123-230.

9. «και πάντων εκβολήν στέρξας, ων ποτε είχε, κούφως διέπλει την του βίου θάλασσαν», Γρηγόριος Θεολόγος, Εις τον Βασίλειον Επίσκοπον Καισαρείας Καππαδοκίας Επιτάφιος, PG 36, 576A.

10. «λογίζομαι, ότι τον εξερχόμενον από των ιδίων, σκοπῶ τοιούτῳ, ου χρη καταφρονητικῶς περί των διαφερόντων αυτώ διακείσθαι, αλλά πειράσθαι πάντα μετά ακριβείας λαβόντα, ως τω Κυρίῳ λοιπόν αφιερωμένα, μετά πάσης ευλαβείας οικονομείν, η δι' εαυτού, εάν δυνατῶς και εμπείρως έχη, η διά των μετά δοκιμασίας πολλής επιλεγέντων, και απόδειξιν δεδωκότων του δύνασθαι πιστῶς και φρονίμως οικονομείν· ειδοτά, ότι ουκ ακίνδυνόν εστιν ούτε το προσαφιέναι τοις οικείοις, ούτε το διά του τυχόντος οικονομήσαι...Πανταχού δε φυλακτέον ημίν, μη, προφάσει μιάς εντολής, ετέραν φανώμεν καταλύοντες. Ούτε γαρ μάχεσθαι, ούτε συνδιαπληκτίζεσθαι τοις αγνωμονούσιν ευπρεπές ημίν· επείπερ δούλον Κυρίου ου δεί μάχεσθαι, αλλά τον αγνωμονούμενον παρά των κατά σάρκα συγγενών μνημονεύειν χρη του Κυρίου ειπόντος, ότι Ουκ έστιν όστις αφήκεν οικίαν, η αδελφούς, η αδελφάς, η πατέρα, η μητέρα, η γυναίκα, η τέκνα, η αγρούς, ουχ απλῶς, αλλ' ένεκεν εμού και του Ευαγγελίου, ος ου μη λάβη εκατονταπλασίονα εν τω καιρῷ τούτῳ, και εν τω αιώνι τω ερχομένῳ ζωήν αιώνιον», Βασίλειος Καισαρείας, Κεφάλαια των κατά πλάτος όρων, PG 31, 941B-944A.

11. Βασίλειος Καισαρείας, Κεφάλαια των κατά πλάτος όρων, PG 31, 981A-C.

12. «ασκητήρια και μοναστήρια δειμάμενος μεν, ου πόρρω δε των κοινωνικών και μιγάδων, ουδέ ώσπερ τειχίῳ τινί μέσω ταύτα διαλαβών και απ' αλλήλων χωρίσας, αλλά πλησίον συνάψας και διαζεύξας· ίνα μήτε το φιλόσοφον ακοινωνήτον η μήτε το πρακτικόν αφιλόσοφον· ώσπερ δε γη και θάλασσα τα παρ' εαυτών αλλήλοις αντιδιδόντες, εις μίαν δόξαν Θεού συντρέχωσι», Γρηγόριος Θεολόγος, Εις τον Βασίλειον Επίσκοπον Καισαρείας Καππαδοκίας Επιτάφιος, PG 36, 577B.

13. Π. Ευδοκίμωφ, «Μοναχισμός», στο <http://www.pemptousia.gr/2012/03/monachismos/> (Ημ. ανάκτησης: Κυριακή 1 Ιανουαρίου 2017).

14. «Όλως δε τρεις ταύτας εγῶ διαφοράς της διαθέσεως προς την απαραίτητον ανάγκην

της υπακοής καθορώ. Η γαρ φοβούμενοι τας κολάσεις εκκλίνομεν από του κακού, και εσμεν εν τη διαθέσει τη δουλική· η, τα εκ του μισθού κέρδη διώκοντες, της εαυτών ένεκεν ωφελείας πληρούμεν τα προστάγματα, και κατά τούτο προσεοίκα μεν τοις μισθίοις· η δι' αυτό το καλόν, και την προς τον δεδωκότα ημίν τον νόμον αγάπην, χαίροντες, ότι ούτως ενδόξω και αγαθώ Θεώ δουλεύειν κατηξιώθημεν, και εσμεν ούτως εν τη των υιών διαθέσει», Βασίλειος Καισαρείας, Κεφάλαια των κατά πλάτος όρων, Προοίμιον, PG 31, 896B.

15. «Όσιον μεν είναι λογίζομαι το πρόπον, και οφειλόμενον παρά των υποβεβηκότων τω υπερέχοντι, κατά τον της υπεροχής λόγον· δίκαιον δε το προς αξίαν των έργων εκάστω αποδιδόμενον. Και επί του μεν οσίου των καλλίστων μόνον εστίν η ευγνωμοσύνη και απόδοσις· επί δε του δικαίου και η των κακών δοκιμασία και ανταπόδοσις», Βασιλείου Καισαρείας, Κεφάλαια των όρων των κατ' επιτομήν, PG 31, 1249A.

16. «Αγαθόν δε ποτε και συνέδριον κατά τινας ωρισμένους καιρούς και τόπους των επιτεταγμένων ταίς αδελφότησι γίνεσθαι· καθ' ούς τα τε παρά λόγον απαντήσαντα πράγματα, και των ηθών τα δυσμεταχειρίιστα, και όπως διέθηκαν έκαστον, αναθήσονται αλλήλοις, ώστε και το εσφαλμένως ποτέ γενόμενόν τινι τη κρίσει των πολλών αξιοπίστως αποκαλυφθήναι, και το κατορθωθέν τη μαρτυρία των πλειόνων βεβαιωθήναι», Βασίλειος Καισαρείας, Κεφάλαια των κατά πλάτος όρων, PG 31, 1044B.

17. «Τον δε μη καταδεχόμενον τα παρά του προεστώτος εγκριθέντα χρη φανερώς η ίδια αυτώ αντιλέγειν, ει τινα έχοι λόγον ισχυρόν κατά το βούλημα των Γραφών, η σιωπήσαντα το προστεταγμένον ποιείν. Ει δε αυτός αισχύνοιτο, άλλοις τισί μεσίταις προς τούτο χρησάσθω, ίνα, ει μεν παρά την Γραφήν είη η διαταγή, εξέληται και αυτός εαυτόν και τους αδελφούς βλάβης», Βασίλειος Καισαρείας, Κεφάλαια των κατά πλάτος όρων, PG 31, 1036C-D.

18. «Διόπερ ο την κοινήν φροντίδα πεπιστευμένος, ως οφείλων λόγον δούναι περί εκάστου, ούτω διακείσθω· ειδώς, ότι, εάν εμπέση εις αμαρτίαν εις των αδελφών, μη προειπόντος αυτώ το δικαίωμα του Θεού, η εμπεσών επιμένη, μη διδαχθείς τον τρόπον της διορθώσεως, το αίμα αυτού εκ των χειρών αυτού εκζηθήσεται, καθώς γέγραπται· και μάλιστα, εάν μη δι' άγνοϊαν παρίδη τι των αρεσκόντων Θεώ, αλλά διά κολακείαν συμπεριφερόμενος τοις εκάστου κακοίς, την ακρίβειαν της πολιτείας εκλύση...Δεί δε και των υποτεταγμένων έκαστον, ει γε μέλλοι αξιόλογον προκοπήν επιδείκνυσθαι, και εν έξει της κατά τα προστάγματα του Κυρίου ημών Ιησού Χριστού ζωής γενέσθαι, μηδέν μεν ψυχής κίνημα απόκρυφον φυλάσσειν παρ' εαυτώ, μηδένα δε λόγον αβασανίστως προϊέσθαι, αλλ' απογυμνούν τα κρυπτά της καρδιάς τοις πεπιστευμένοις των ευσπλάγχχνως και συμπαθώς επιμελείσθαι των ασθενούντων», Βασίλειος Καισαρείας, Κεφάλαια των κατά πλάτος όρων, PG 36, 984C & 985D-988A.

19. Βασίλειος Καισαρείας, Κεφάλαια των κατά πλάτος όρων, PG 31, 1004A-1008B.

20. «Ει χρη έχειν τι ίδιον εν αδελφότητι. ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ. Τούτο εναντίον εστί της εν ταίς Πράξεσι περί των πιστευσάντων μαρτυρίας, εν αίς γέγραπται· Και ουδείς τι των υπαρχόντων αυτώ έλεγεν ίδιον είναι. Ο ούν λέγων ίδιόν τι είναι, εαυτόν αλλότριον της του Θεού Εκκλησίας κατέστησε, και της του Κυρίου αγάπης, του διδάξαντος και λόγω και έργω την ψυχήν εαυτού τιθέναι υπέρ των φίλων, ουχ ότι γε τα εκτός. ΕΡΩΤΗΣΙΣ Π' Εάν δε λέγη τις, ότι «Ούτε λαμβάνω παρά της αδελφότητος, ούτε δίδωμι, αλλά τοις εμοίς αρκούμαι», τι προς τούτον παραφυλάξομεν. ΑΠΟΚΡΙΣΙΣ. Ει μη ανέχοιτο της του Κυρίου διδασκαλίας ει πόντος, Αγαπάτε αλλήλους, καθώς εγώ ηγάπησα υμάς, ανασχώμεθα του Αποστόλου ειπόντος· Εξάρατε τον πονηρόν εξ υμών αυτών· ίνα μη γένηται το, Μικρά ζύμη όλον φύραμα δολοί», Βασίλειος Καισαρείας, Κεφάλαια των όρων των κατ' επιτομήν,

